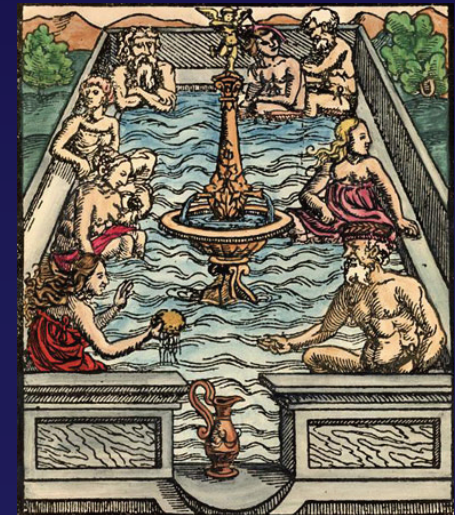

Zábava a volný čas

Pieter Bruegel starší – dětské hry 1560

Volný čas – svátky a oslavy

Volný čas pro individuální odpočinek a jeho svobodné využití prakticky neexistoval.

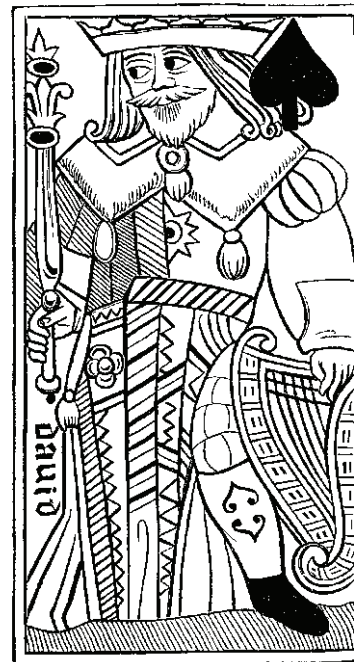
Oslavy, svátky, obyčeje a společenské akce byly součástí pracovní sféry a nebyly od ní odděleny – práce se díky nim často a mnohdy libovolně přerušovala.

Zábava a slavnosti nebyly jen věcí odpočinku – podstatná dimenze společenského života řídicí se často složitými pravidly, mnohdy slavnosti sloužily sebe identifikaci a sebe prezentaci.

Soutěže a hry

Velmi rozšířené hraní různých her – lidé ve všech sociálních vrstvách od řemeslníků přes šlechtice po duchovní – hrálo se doma, na ulici a především v hostincích.

Specifické hry pro různé sociální skupiny. Nejrozšířenější karty, kostky, vrchcáby (backgammon) nebo kuželky.

Figs. 179 and 180.—French Cards for a Game of Piquet, early Sixteenth Century.—Collection of the National Library of Paris.

Rodina při karetní hře 16. století.

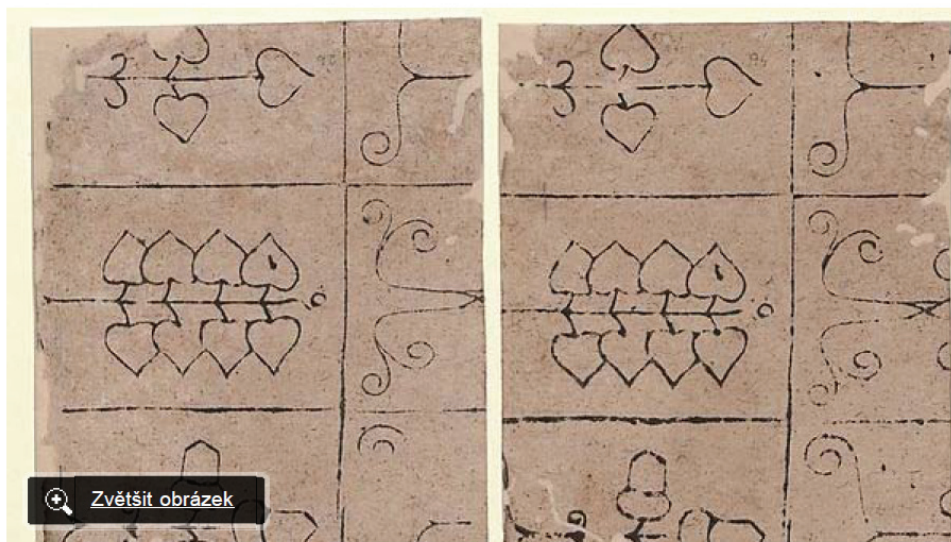

Jost Amman – hrací karty
1588 Norimberk.

Šlechtické páry při karetní hře
18. století.

Nejstarší čertovy obrázky našli knihovníci v Olomouci

Kuriózní nález nejstarších dochovaných karet na Moravě se nedávno podařil pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci (VKOL). Stalo se tak při výběru poškozených starých tisků pro restaurování.

pátek 26. února 2010, 13:30 - Olomouc

„Karty byly použity jako makulatura knižní vazby geologického spisu Konráda Gesnera z roku 1565, lze tedy předpokládat, že pocházejí z doby před tímto datem,“ řekl Právu v pátek Miloš Korhoň z VKOL.

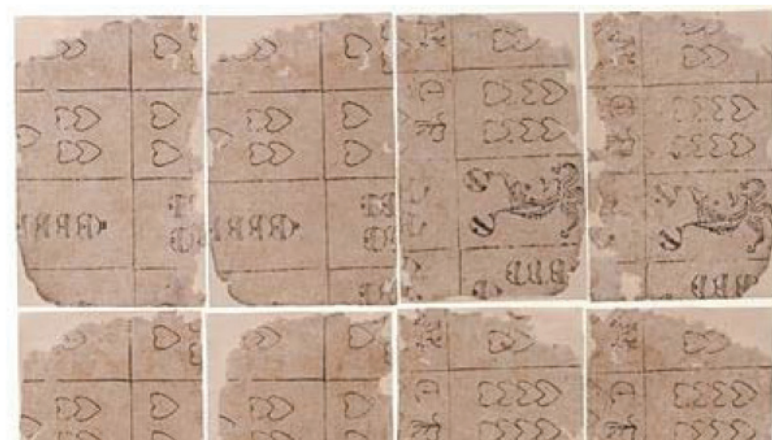
Pro zpevnění knižní vazby podle něj sloužilo šestnáct archů o rozměrech přibližně 10×15 cm vždy s několika karetními listy. Karty jsou tištěné technikou dřevorezu, nejsou kolorované a s největší pravděpodobností se jedná o nevyužitý zásobník tiskaře či vadný tisk. V těchto dnech se po restaurování vrátily zpět do depozitáře knihovny.

▲ Karty nalezené v Olomouci pocházejí z poloviny 16. století.

FOTO: Vědecká knihovna Olomouc

„Při restaurátorském zákroku byly karty vyjmuty z knižní vazby, jednotlivé archy s kartami od sebe byly odděleny a chybějící části byly vyplněny papírovinou. Všechny archy byly adjustovány na lepenkovou desku,“ uvedl Korhoň.

Případní zájemci mohou podle něj karty vidět v elektronickém katalogu knihovny (<http://aleph.vkol.cz>), kde jsou digitální snímky karet připojeny k záznamu o knize (signatura 15.258).

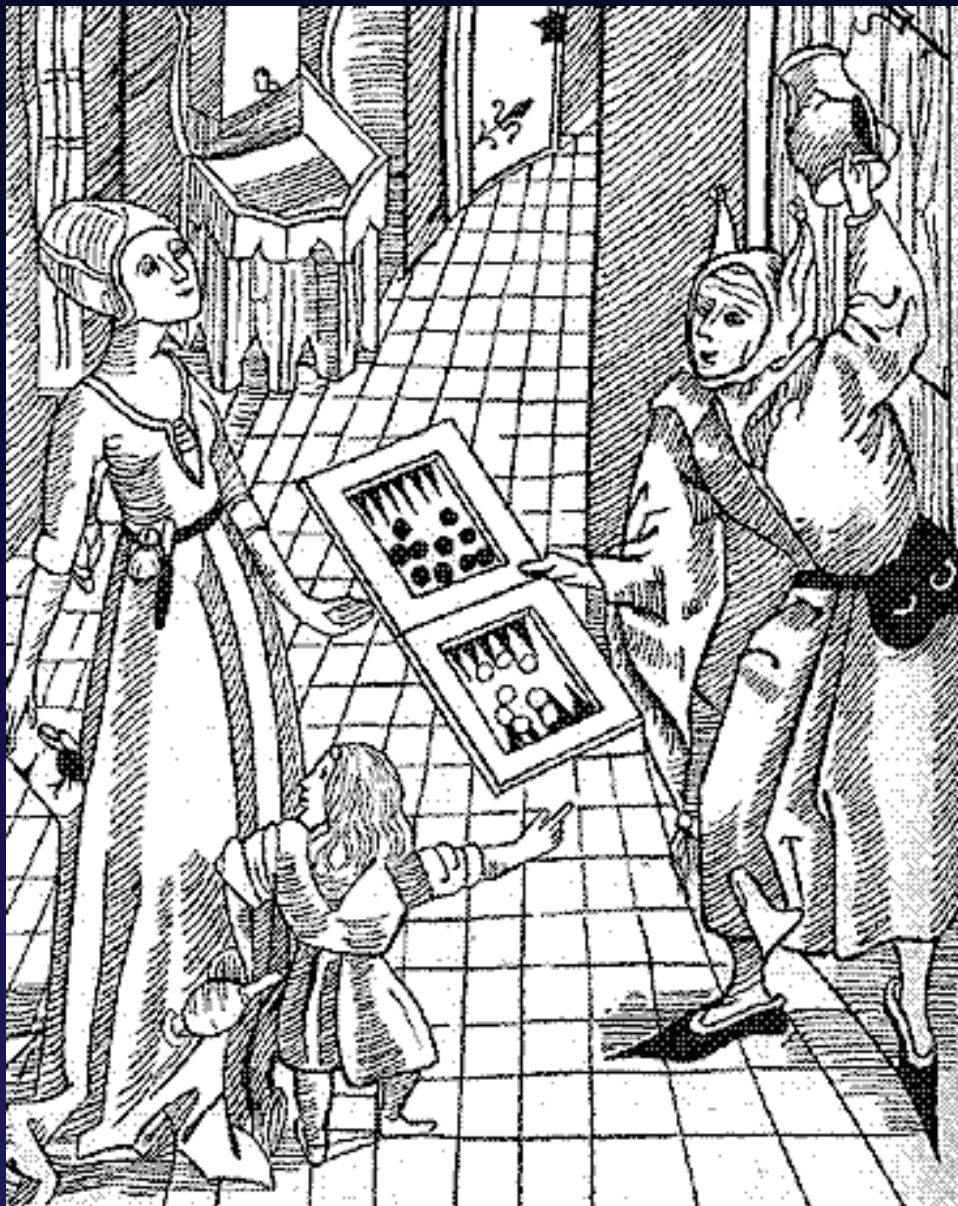
Karty nalezené v Olomouci pocházejí z poloviny 16. století.

FOTO: Vědecká knihovna Olomouc

„Podobných karetních sad se dochovalo velice málo, byly často používány a navíc nebyly tištěny na příliš kvalitní papír. Nejstarší obdobné karty z roku 1547 jsou dochovány ve Slezském muzeu v Opavě, další srovnatelně staré jsou pouze v Praze. Olomoucké karty jsou tedy podle všeho nejstaršími dochovanými hracími kartami na Moravě,“ dodal Korhoň.

Hádka u vrhcábů – Jan Steen 17. století.

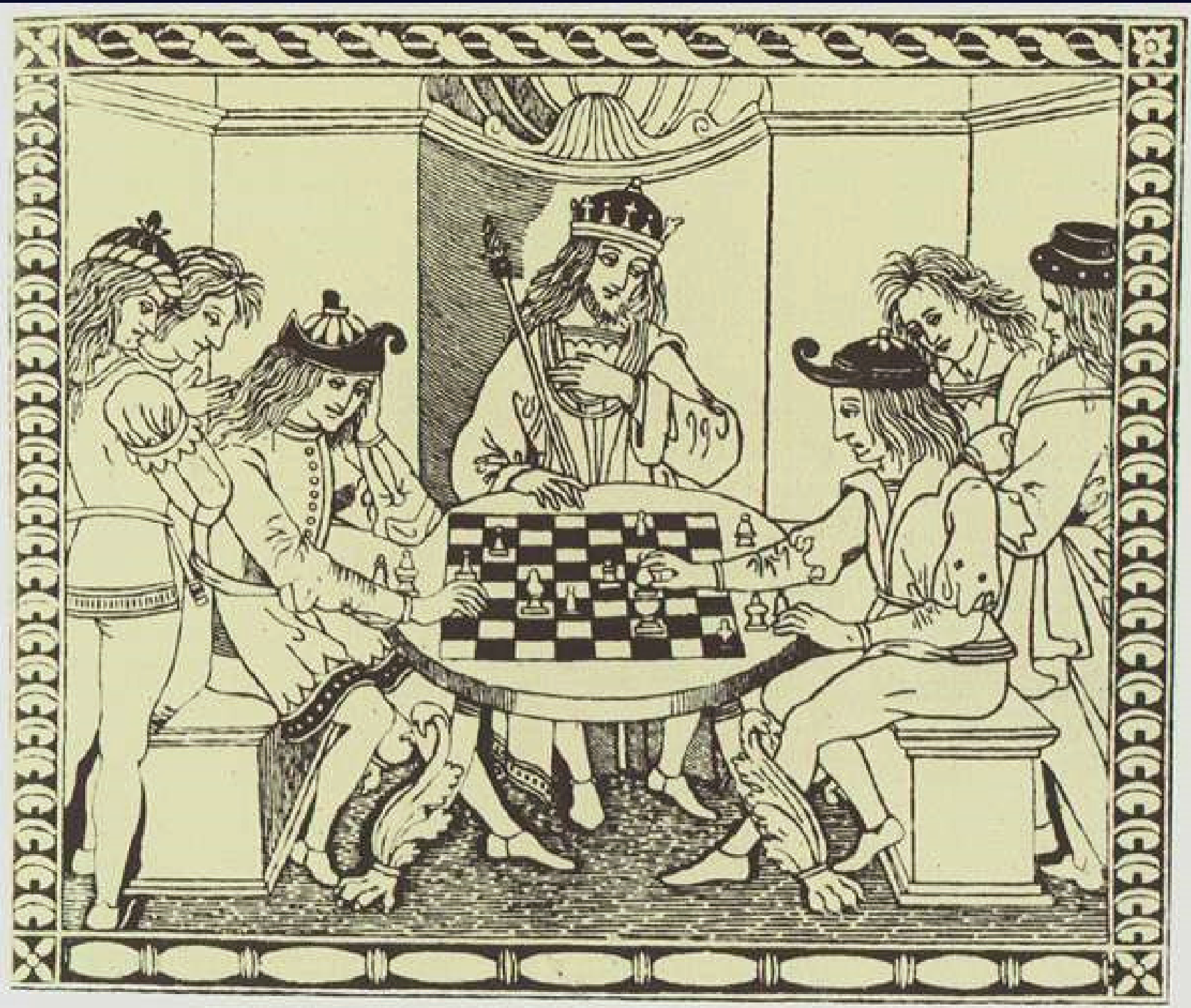
Vrhcáby

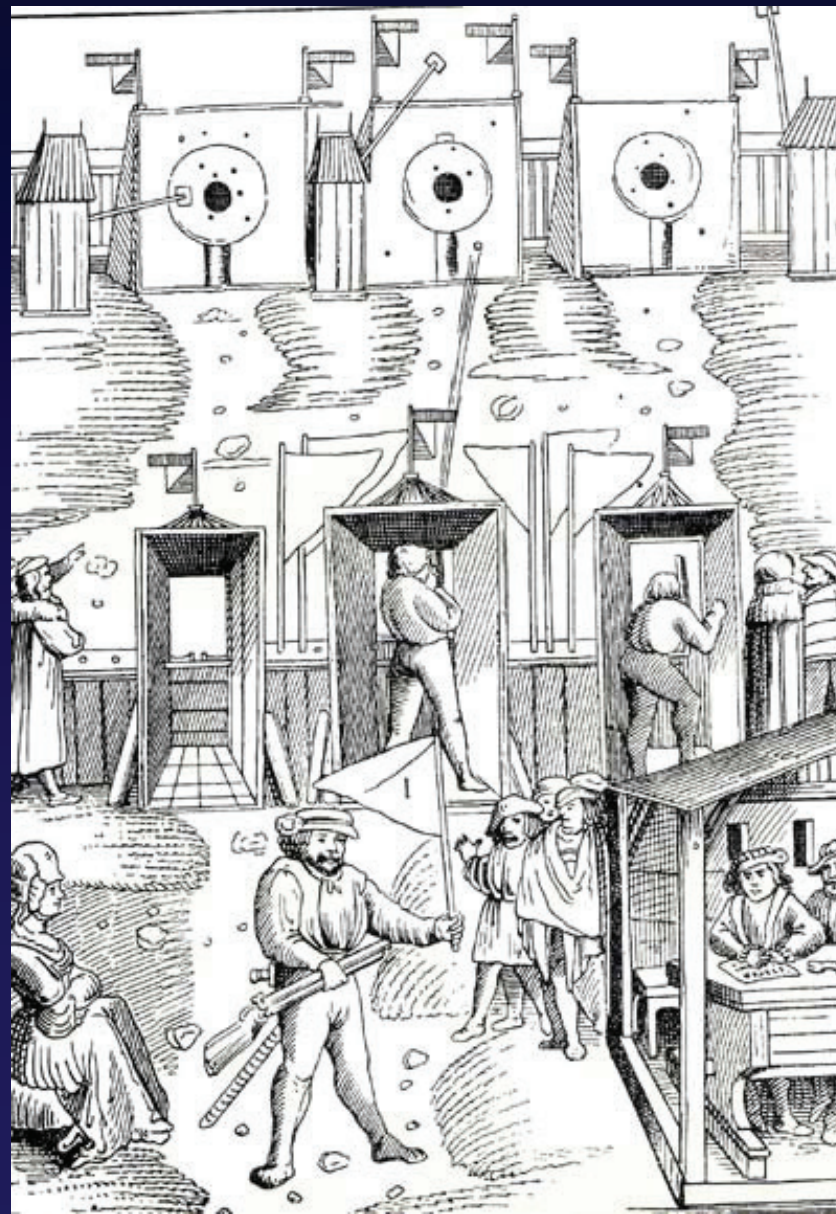
Vojáci při hře v kostky - 16. stol.

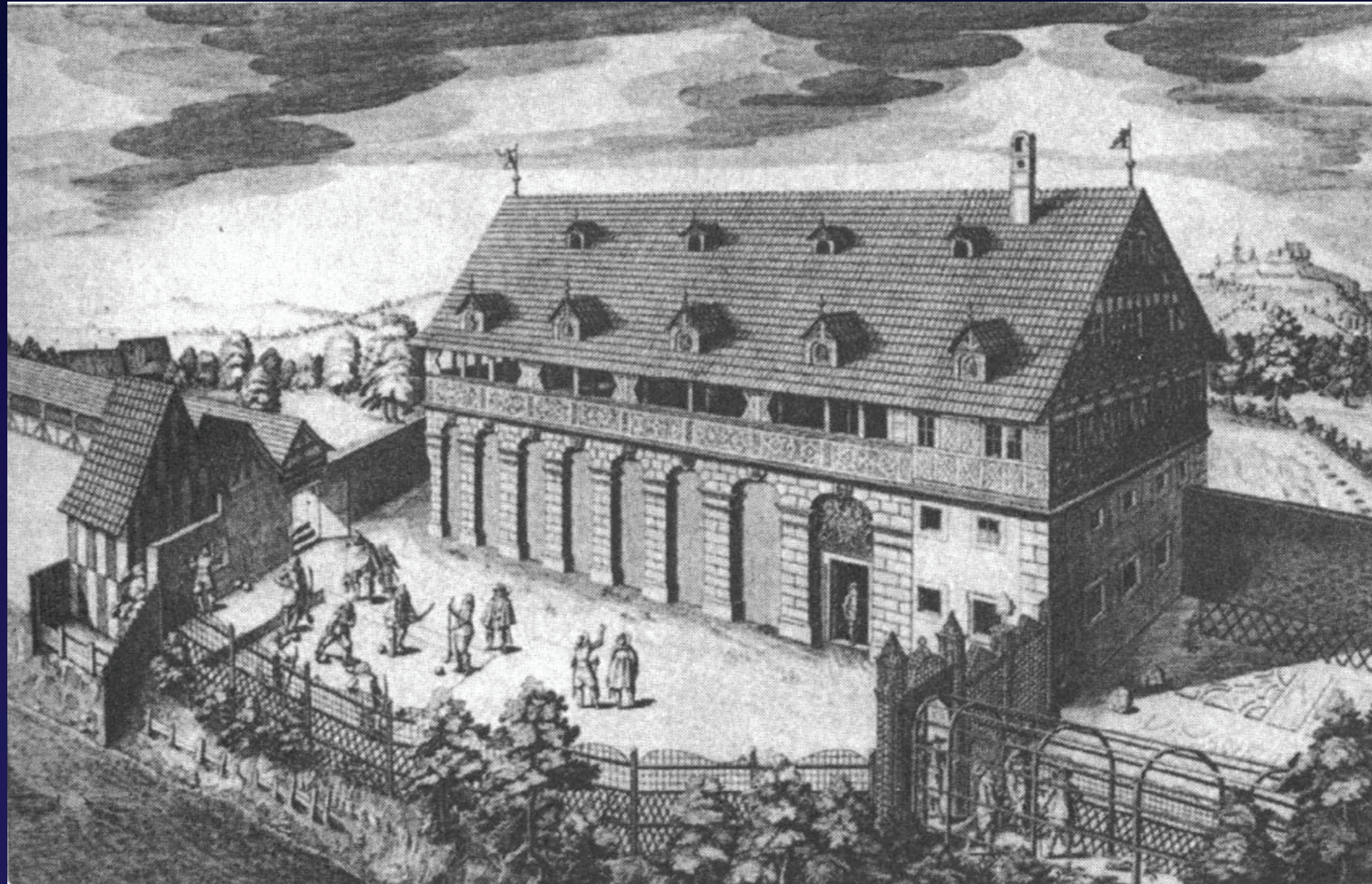
Jan Steen – hráči kuželek
1660.

Rozšířeny i míčové hry, pořádání veřejných zápasů, střeleckých soutěží apod.

Od 16. století vznikaly především ve větších městech veřejná hřiště či míčovny.

Míčovna v Koburgu v 17. století.

Rozšířeny soutěže v pití – především tzv. připíjení kdy musel hráč vypít tolik, kolik vypil jeho předchůdce – rozšířeno mezi sedláky i šlechtou.

Hodně se pilo při všech slavnostech - muži i ženy – silná kritika vrchnosti a církve. Později zakládání tzv. bratrstev střídmych.

Tanec

Velmi rozšířená zábava v období raného novověku – vymezený čas a místo pro tanec neexistoval, ale tančilo se jak doma tak při veřejných slavnostech, v hostincích, na ulicích či v kostele.

Mnoho tanců bylo hromadných. Běžné párové ale i umělecké sólové tance.

Tančilo se při každé veřejné prezentaci – existovaly tzv. divoké a mírné tance.

Divoké tance a reje postupně omezovány vrchností a církví, ale nikdy nezanikly.

Pieter Bruegel starší – vesnické tance při svatbě 1566.

Pieter Bruegel mladší – vesnické tance při svatbě 1616.

Pieter Bruegel mladší – májové tance 17. století.

Ve šlechtickém a patricijském prostředí se rozvíjely vlastní taneční formy – které tříbily vybrané a civilizované vystupování. Menuet – tanec, který se rozšířil v 17. století z francouzského prostředí a představoval vrchol šlechtické vytríbenosti a elegance.

Hudba – patřila k tanci – hrálo se při všech slavnostech, v kostele, na svatbách, jarmarcích atd.

Rozšířené hudební nástroje – píšťaly, dudy, housle, rohy či bubny.

Vesničané si často ke slavnostem najímali potulné muzikanty. Města často zaměstnávala vlastní hudebníky.

U šlechtických dvorů existovaly i profesionální vícečetné kapely.

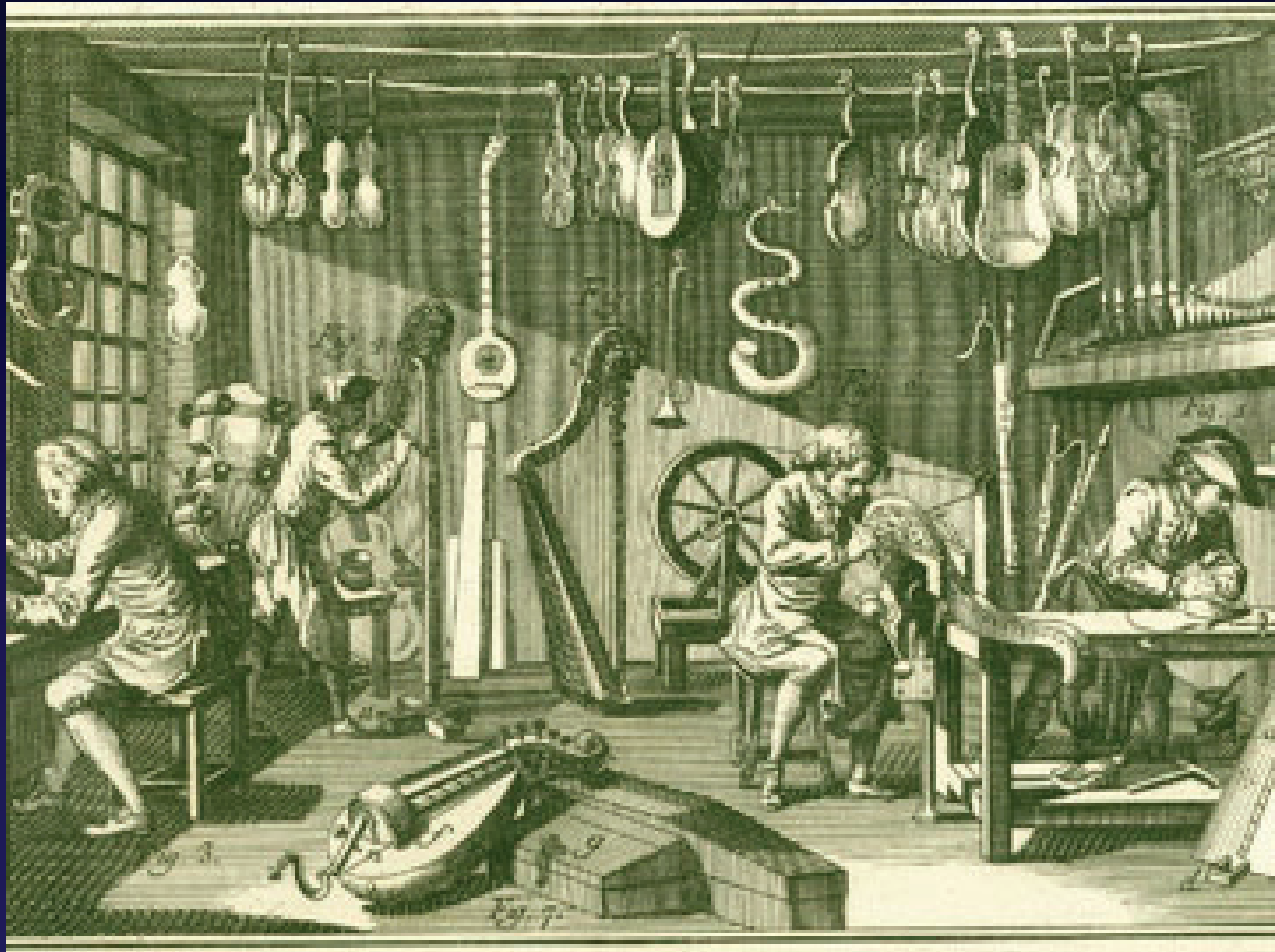
V 17. a 18. století rozvoj domácí měšťanské hudby k poslechu.

Kapela u šlechtického dvora v 18. století.

Hudebně založená rodina bohatého měšťana – 17. století.

Hostinská kultura

Centry lidové zábavy byly hostince – často místo konání oslav, pro které byly prostory soukromých domů příliš malé.

K vedení hostince bylo potřeba povolení vrchnosti – kontrola cen, zamezení nepřístojnostem.

Hostince navštěvovány i panstvem – později oddělení hostinců pro elitu. V 18. století vznik kaváren pro urozenější společnost. Vznikaly také první hotely pro urozenou klientelu.

Kavárna v 17. století

Slavnosti a oslavy – čas pro zábavu

Daleko větší počet oslav a svátků než dnes – oslavy k různým příležitostem – spjaté s církevním kalendářem (vánoce, velikonoce, svátky svatých atd.), ročním zemědělským cyklem, významnými životními událostmi (křest, svatba, pohřeb), veřejné slavnosti různých spolků, cechů, bratrstev, gild apod.

Oslavy, svátky a zvyky při nich praktikované se regionálně odlišovaly. V průběhu raného novověku dochází postupně ke změnám těchto oslav. Ještě v 16. století se svátky slavily často společně za účasti elit i prostého lidu. Od 17. století se elity distancují od lidových slavností a zábav. Postupné regulování a „umravňování“ oslav a svátků.

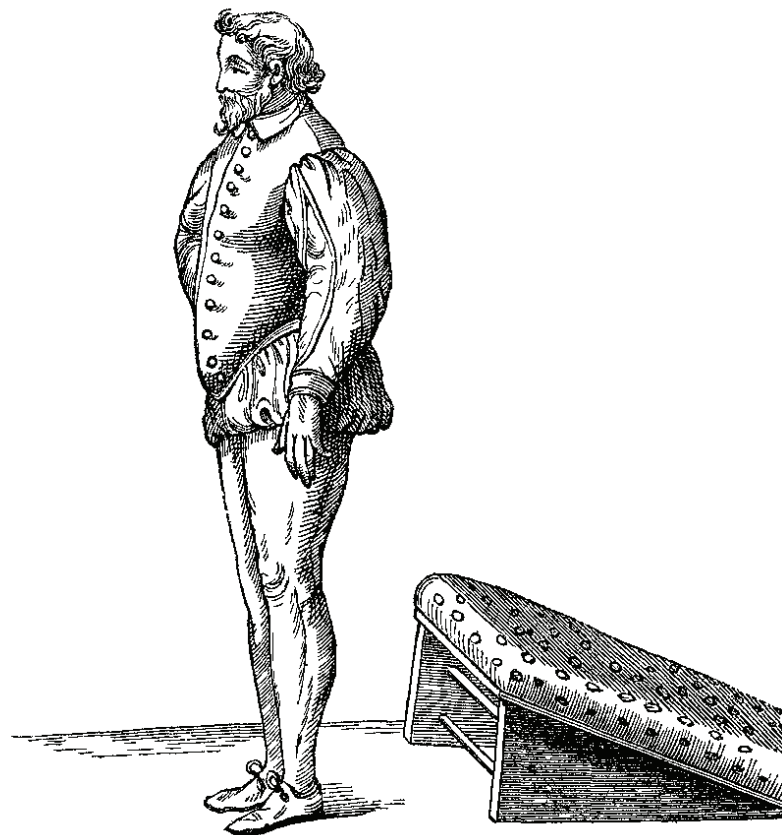
Tržiště a trhy – místa obchodu i zábavy

Shromáždění lidí při týdenních, ale zejména výročních trzích – kromě hospodářských funkcí také příležitost k různým představením a zábavám.

Ke koloritu těchto Jarmarků jakožto velkých lidových shromáždění patřili také různí kejklíři, potulní muzikanti, medvědáři, artisti, léčitelé a provozovatelé nejrůznějších atrakcí.

Většinou různá omezení a zákazy ze strany vrchnosti – nepovolování vstupu do země či města různým „*potulným muzikantům, medvědářům, kejklířům, provazochodcům, léčitelům zubů, komediantům a jiným podobným lidem*“ – realita jiná – oficiální zákazy porušovány.

Sie Bern dreyberin.

Den Bern kan ich machen dantzen
 Mit wunder seltsamen krenantzen
 Bald ich in den ring ping int nasen
 So für ich in mit mir all strassen
 Vnd mach mit in mein affen spil
 Er müß mich dantzen wie ich wil
 Ich kan in maisterlichen treiben
 Das es mir müß verschwiggen bleyben
 Niemandt wissen dann yederman
 Wie wol ich böß nachpaueren han
 Die mich oft vberlaut anß schreyen
 Doch kan ich mich seinnit verzeyhen
 Der Berendanz mir güttlich thüt
 Ich hab darbey oft güttennüt
 Macht mir mein suppen sayst vnd gü

Der Ber spricht.

Ich armer ber wes zeich ich mich
 Das ich also las dreiben mich
 Ich müß metndanz mir selber pfeissen
 Man thüt mir oft int wollen greiffen
 Lupft vnd zupft mich vber tag wol
 Ich müß es alles füllen vol
 Die püebin vnd die cuplerin
 Dar mit so get mein gelecht hin
 Also gee ich vmb in der prumba
 Wen ich nuu außdanz vnd ver humba
 Vnd worden ist mein peittel ler
 Wirt ich schabab vnd gar vmmet
 Vnd wirt zum dantzen nimer daugen
 Den wirt mich peissen drauch im augen
 Vnd müß darnach anflaen saugen.

Anthony Formschneyder.

Hieronimus Bosch - Kejklíč

Eigentliche Abbildung!
 dieser sehr wunderlichen und sehr-
 Curieuse Kunststücke, welche von
 dem Nordholländischen Kunstmeister gemacht worden
 Johann Antoni Barck, u. Gottlieb Riediger

NON PLUS ULTRA

Er legt zwei Hühner den Eiern abzuscheiden, u. gibt ihr wieder das Leben.	Er legt die Eier auf einem in andern Leibe.	Hier macht er Pfandstücke in einem fremden Hütchen überm Leibe.	Er hält Schmandhücker, der sich nicht an, welche er wider sich machen soll.	Hier macht er eine gebrodene Hühnerleber lebendig.	Er schüttet die Leber aus, u. bindet sie mit ein Pfund, wie es will.	Er legt ein Hühner, der sich nicht an, welche er wieder zu machen.
Hier verschwindet der Leber in fremden Hände, u. in d. verschlossenen Dosen gefunden.	Er macht aus 4 Paradiesstücken 300 Stück.	Er macht aus dem Hühner Ciceron; Sprachend.	Hier werden Blumen verbrannt, u. aus der Asche wieder wachsend gemacht.	Hier werden die Leber aus dem Hühner gerissen, u. wieder gebrodet.	Er bindet die Leber an die Spitze eines fremden Degen.	Hier schneidet er den Kopf einer Taube an den Schultern ab.
Hier wird das Hühnerfleisch in ein holländisches Pfeffer-Spiel.	Hier schneidet er die Hühner den Kopf ab, u. macht sie wieder lebendig.	Hier ist es eine Taube, die die Federn, welche es wieder darauf trägt.	Hier macht er aus 3 Hühner 300 Stück.	Hier macht er aus Eiern alle, was lebendige Creaturen.	Er macht aus einem 1000 Stück, was alle hand Charre.	Er macht aus Karten in ein Egg, als gelogen worden.

Masopust - Karneval

Soubor oslav spojený s blížícím se začátkem půstu před velikonocemi (z latinského *caro* maso + *vale* sbohem, u nás maso - půst).

Různé formy masopustu rozšířené v raném novověku po celé Evropě.

Nazýván svátek všech svátků, svátek převráceného světa bláznivé dny apod.

Lidová slavnost překračující všechny sociální vrstvy – účast všech stavů - postupem času vyčleňování společenských elit.

V průběhu masopustu vládla nevázanost, rozhazovačnost a extáze, tedy způsoby chování, pro které nebylo v běžném životě místo.

Tři hlavní témata oslav:

Hojnost jídla a pití – nezvyklé množství – nenasytlost vyjadřovaná i symbolicky.

Svátek smyslnosti – masopustní zvyky a hry byly plné sexuálních narážek a dvojsmyslů.

Symbolická (někdy i reálná) oslava násilí a ničení – lidé se provokovali, pranýřovaly se nedostatky, slovně napadána byla i vrchnost – různé hry a soutěže až násilného typu.

Uvolňování agrese symbolicky i reálně.

Šlechtické oslavy a slavnosti

Specifické – pro uzavřenou sociální skupinu – šlechta se v průběhu raného novověku stále více oddělovala od ostatních sociálních skupin.

Dvorské oslavy tvořily součást panovnického kultu a vladařské praxe – šlechta zbavovaná politické moci a bezprostředních úkolů spojených s vládou si vytvářela nový životní styl spojený s kulturou oslav (odívání, stolování, tance, jazykový styl apod.).

Slavnosti sloužily k veřejné prezentaci panovníka, šlechty a její kultury a výsadního postavení.

Šlechtické oslavy a slavnosti

Oslavy byly precizně organizovány – nebylo místo pro náhodu či chaos – zábava probíhala podle „protokolu“.

Kultura slavností a zábav spojená se dvorem byla nesmírně nákladná a pohlcovala větší část státních příjmů.

Změna slavností v průběhu raného novověku – ještě v 16. století pompézní a hlučné oslavy – v 18. století slavnosti jednodušší a více soukromější.

Oslavy se řídily kalendářem šlechtické společnosti, který se téměř nepřekrýval s kalendářem svátků ostatních sociálních skupin.

Šlechtické oslavy a slavnosti

Program oslav a zábav byl velmi rozmanitý – některé prvky však byly velmi časté – záliby v lovu, maškarních rejích, plesech, divadelních a operních představeních.

Velké turnaje od 15. století jen výjimečně – vážnější souboje nahrazovány spíše žertovnými kláními – vypolstrované zbraně – minimalizace zranění – žertovná klání se rozšířila i do lidových slavností až do 18. století.

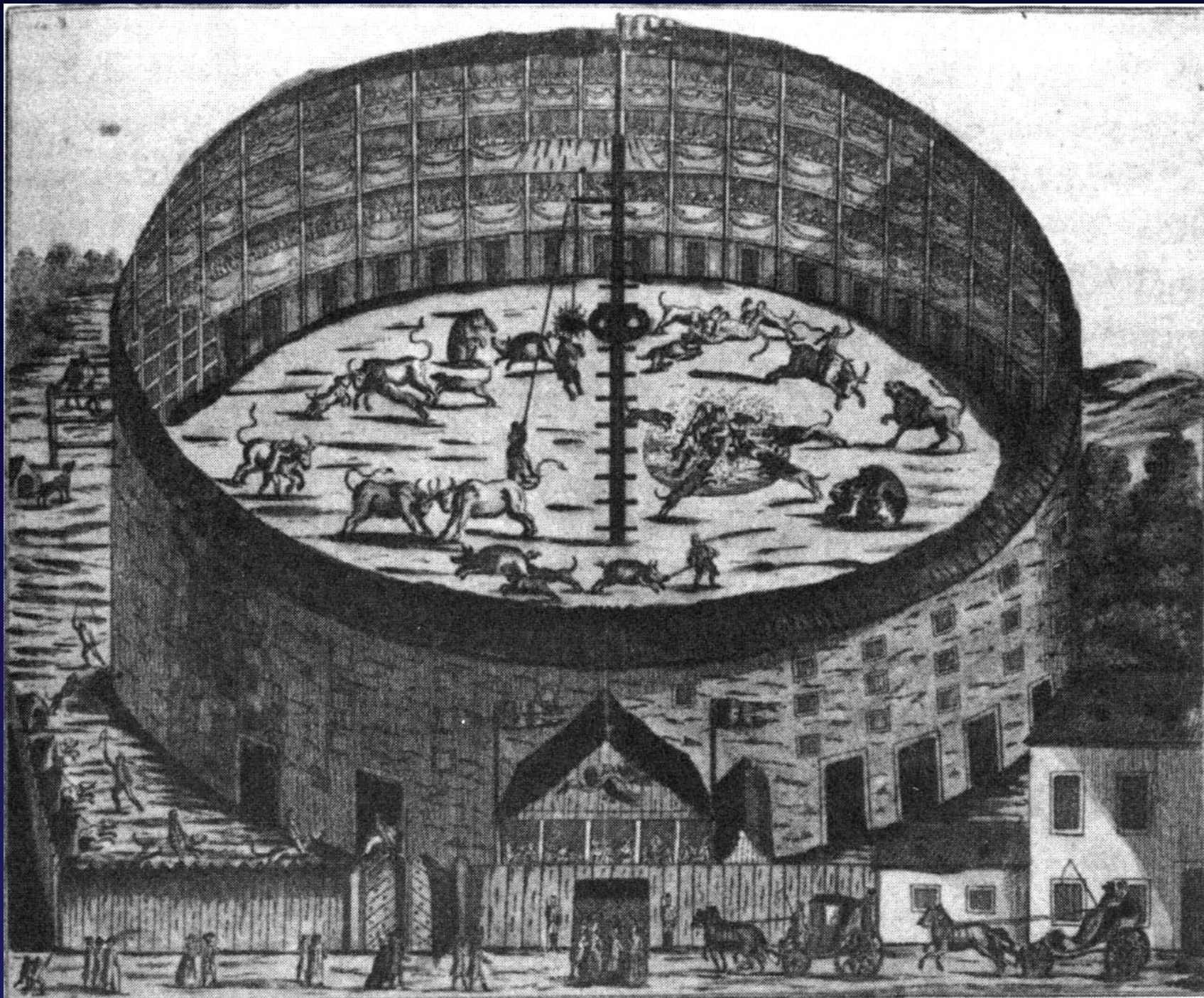

Lovy a štvanice zvěře – jak ve venkovním prostředí šlechtických lesů tak v uzavřených prostorech určených pro pobavení obecnostva – ve velkých městech budovány dokonce speciální prostranství či amfiteátry určené pro štvanice – v některých velkých štvanicích byly používána i exotická zvířata (zubři, buvoli, tygři, lvi atd.). Veřejné štvanice se těšily mezi šlechtou velké oblibě.

Amfiteátr pro štvance zvěře ve Vídni.

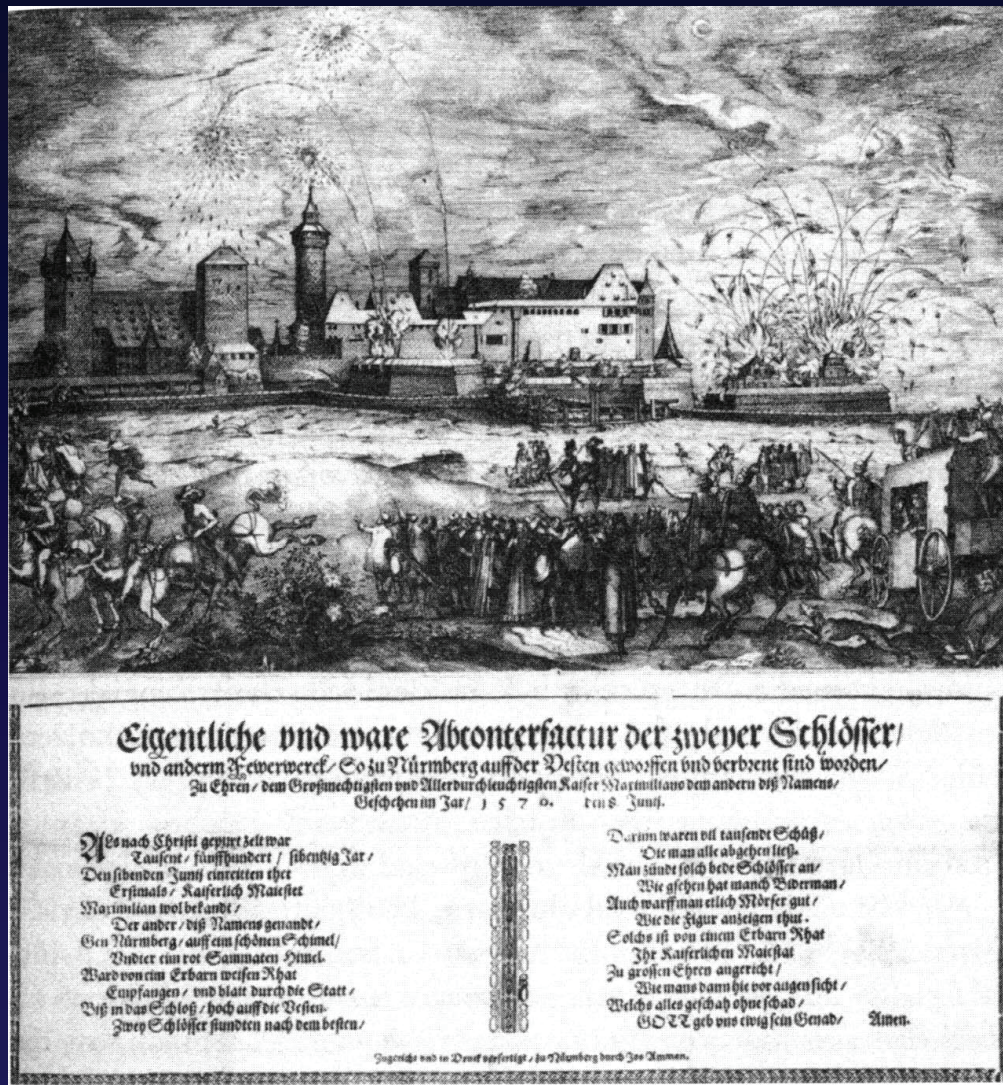
Oblíbené také veselé maškarády a imitace venkovského života (jarmarky, selské hospodářství či svatby apod.)

Ke dvorským slavnostem patřila divadelní představení a u velkých dvorů i opery – většinou zvané kočovné divadelní společnosti (časté velkolepé mytologicko-alegorické hry k oslavě šlechty a panovníka, ale i komedie – často velký počet herců a výpravné kulisy).

Ohňostroje – velmi nákladné – dovolit si je mohly jen největší šlechtické dvory. Zpravidla vyvrcholení větších šlechtických slavností u zvláštních příležitostí. Prezence vládnoucí moci – fascinace dvorské společnosti i prostého lidu. Vrchol na konci 16. a v 17. století od poloviny 18. století ztráta obliby.

Pompézní maškarní ples ve dvorním divadle v Bonnu 1784.

Slavnostní ohňostroj pro císaře
Maxmiliána II. v Norimberku, 1570.

Ohňostroj s imitací námořní
bitvy z roku 1630.

A VIEW of the FIRE-WORKES and ILLUMINATIONS, at his GRACE the Duke of RICHMONDS at WHITE-HALL, and on the River Thames, on Monday 15 May, 1749.
Performed by the Direction of Charles Frederick King.

Part 1
Expanded Tree of Chrysomel
Part 2
Vertical Wheel
Part 3
Part 4
Part 5
Part 6
Part 7
Part 8
Part 9
Part 10
Part 11
Part 12
Part 13
Part 14
Part 15
Part 16
Part 17
Part 18
Part 19
Part 20
Part 21
Part 22
Part 23
Part 24
Part 25
Part 26
Part 27
Part 28
Part 29
Part 30
Part 31
Part 32
Part 33
Part 34
Part 35
Part 36
Part 37
Part 38
Part 39
Part 40
Part 41
Part 42
Part 43
Part 44
Part 45
Part 46
Part 47
Part 48
Part 49
Part 50
Part 51
Part 52
Part 53
Part 54
Part 55
Part 56
Part 57
Part 58
Part 59
Part 60
Part 61
Part 62
Part 63
Part 64
Part 65
Part 66
Part 67
Part 68
Part 69
Part 70
Part 71
Part 72
Part 73
Part 74
Part 75
Part 76
Part 77
Part 78
Part 79
Part 80
Part 81
Part 82
Part 83
Part 84
Part 85
Part 86
Part 87
Part 88
Part 89
Part 90
Part 91
Part 92
Part 93
Part 94
Part 95
Part 96
Part 97
Part 98
Part 99
Part 100

Part 101
Part 102
Part 103
Part 104
Part 105
Part 106
Part 107
Part 108
Part 109
Part 110
Part 111
Part 112
Part 113
Part 114
Part 115
Part 116
Part 117
Part 118
Part 119
Part 120
Part 121
Part 122
Part 123
Part 124
Part 125
Part 126
Part 127
Part 128
Part 129
Part 130
Part 131
Part 132
Part 133
Part 134
Part 135
Part 136
Part 137
Part 138
Part 139
Part 140
Part 141
Part 142
Part 143
Part 144
Part 145
Part 146
Part 147
Part 148
Part 149
Part 150

1. The Palace magnificently illuminated.
2. The Duke of Richmond's House.
3. The Boat and Barges for the aquatic Fire-works.
4. The Magazine Barge.

Vue des FEUX d'ARTIFICE et des ILLUMINATIONS donnés par Monseigneur le Duc de RICHMOND de LENOX et d'AUBIGNY, sur la TAMISE, et vis à vis de son HOTEL, Lundi le 15me de Mai 1749. Sous la Direction de Messrs Frederick, & King.

1. Le Palais magnifiquement illuminé.
2. La Maison de Monseigneur Le Duc de Richmond.
3. Les Barges employées pour les Feux d'artifice Aquatiques.
4. Le Magasin de poudre.

Slavnostní ohňostroj na řece Temži – 1749.

Kultura slavností a zábav v evropském raném novověku

Období s vysokým počtem různých slavností a oslav – typické velké veřejné oslavy – značná míra plýtvání a marnotratnosti.

V mnoha slavnostech akcentován protiklad ke všednímu světu a jeho normám – ovšem kultura slavností se nevyvíjela mimo rámec každodennosti a práce.

Obecně se projevuje snaha vrchnosti a církve disciplinovat divoké oslavy do kultivovanějších forem.

Postupná distance šlechtických elit od lidových slavností a vytváření vlastních kulturních norem.